

Таким чином, у перспективі дослідження – подальша соціо- та психолінгвістична розробка проблем нової писемності, з урахуванням особливостей мови SMS-повідомлень у контексті сучасної французької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвська Е.М. Сучасна французька мова. Теорія і практика: Навчальний посібник / Елла Миколаївна Андрієвська, Марія Яківна Дем'яненко. – К.: Видав.-поліграф. центр «Київський університет», 2004. – 225 с. 2. *Gremmo M.-J.* La compréhension orale: un processus et un comportement / Marie-José Gremmo, Henri Holec // *Le français dans le monde. Acquisition et utilisation d'une langue étrangère. L'approche cognitive.* – P.: EDICEF, 1990. – février-mars – Numéro spécial. – P. 30-40. 3. *Delattre P.* L'intonation par les oppositions / Pierre Delattre. – P.: *Le français dans le monde*, 1969. – P. 6-13. 4. *Никитин С.А.* Приемы записи сообщения SMS: уподобление цифр буквам русского языка / Сергей Александрович Никитин, Марина Юрьевна Авдоница // Материали чтений, посвященных памяти профессора Иосифа Моисеевича Тронского [Индоевропейское языкознание и классическая филология – X.]. – СПб., 2006. – С. 209-214. 5. *Щерба Л.В.* Фонетика французского языка / Лев Владимирович Щерба. – М.: Высшая школа, 1963. – 309 с.

ДОВІДНИКОВА ЛІТЕРАТУРА

6. Новий *французько-український та українсько-французький* словник / [укладач Л.М. Аврааменко]. – Харків: Світовид, 2002. – 896 с. 7. Новий *англо-український та українсько-англійський* словник / [укладачі М.Г. Зубков, В.К. Мюллер] – Х.: ВД «Школа», 2005. – 768 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. Французький варіант електронної енциклопедія “Wikipedia” - Wikipédia, le projet d'encyclopédie libre – [Liste de termes d'argot Internet (22 octobre 2009)] – http://fr.wikipedia.org/wiki/Liste_de_termes_d%27argot_Internet.

ЗАВАЛЬНЮК Л.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОНЕТИЧНІ ОЗНАКИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕДУКОВАНОГО [ə] У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ РОЗМОВНІЙ МОВІ

Статтю присвячено аналізу фонетичних ознак реалізації редукованого [ə] в сучасній німецькій розмовній мові. У результаті проведеного дослідження було встановлено, що основною тенденцією в реалізації [ə] можна вважати явище елізії, яке широко представлене у розмовному мовленні в різних формах і яке часто супроводжується асиміляцією приголосного. Причому важливо відмітити, що з усіх випадків елізії слабкого [ə] переважна більшість припадає на кінцевий склад -en.

Ключові слова: редукація, елізія, асиміляція, варіативність вимови, фонетичні модифікації.

Статья посвящена анализу фонетических признаков реализации редуцированного [ə] в современной немецкой разговорной речи. В результате проведенного исследования было установлено, что основной тенденцией в реализации [ə] можно считать явление элизии, широко представленное в разговорной речи в разных формах, сопровождающееся часто ассимиляцией

согласного. Причем, важно отметить, что подавляющее большинство элизий наблюдалось в конечном слоге -en.

Ключевые слова: редукция, ассимиляция, элизия, вариативность произношения, фонетические модификации.

The article is devoted to phonetic features analysis of realization of the reduced [ə] in modern German spoken language. The research shows that the main trend in realization of [ə] is elision which is widely spread in colloquial speech in different forms and is often accompanied by consonants' assimilation. It is important to mention that in the majority of cases elision takes place in the final syllable -en.

Keywords: reduction, assimilation, elision, variability of pronunciation, phonetic modifications.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях велика увага приділяється проблемі функціонування усного мовлення в природних умовах комунікації. Дослідження розмовної мови в її сучасному стані проводиться на різних рівнях – лексичному, граматичному, фонетичному та ін. Особлива увага при цьому приділяється фонетичному аспекту, оскільки на рівні фонетики мова змінюється більшою мірою. Навіть при суворому дотриманні правил літературної вимови можна спостерігати значні орфоепічні відхилення у осіб, які врешті дотримуються норм літературної мови. Саме у цій галузі найбільше може відчуватися вплив регіонального говору чи соціального діалекту.

Варіативність, як відомо, є однією з очевидних та невід'ємних властивостей реальної мови. Варіативність вимови допускає різноманітність форм при збереженні тотожності слова. Розмаїття форм проявляється у великій кількості різних фонетичних модифікацій, – передусім – скорочення та випадіння редукованого [ə], а також різного типу асиміляцій.

Дослідження проблеми варіативності у німецькому розмовному мовленні має велике значення для виявлення вимовних тенденцій, що діють на сучасному етапі розвитку мови, оскільки ті чи інші фонетичні зміни відбуваються спочатку в розмовному мовленні, а вже потім з'являються у літературну стандарті.

Таким чином, дослідження фонетичної варіативності є одним із **найактуальніших** завдань, які стоять перед лінгвістикою, оскільки очевидно, що без виявлення закономірностей варіативності звукової сторони неможливе вирішення багатьох прикладних та методичних завдань.

Варіативність у фонетичній системі мови, на думку Г.П. Торсуєва, [1:3-4] зумовлена такими чотирма чинниками: 1) самою будовою органів мовлення, пневматико-механічною основою всіх звукових одиниць і самого процесу мовлення (цей аспект фонетичної варіативності можна назвати органо-генетичним або органічним); 2) системними взаємовідносинами звукових одиниць, їх положенням у структурах слів та речень (системний або структурний аспект); 3) необхідністю диференціювати різні стилі та жанри мови (стилістичний аспект); 4) наявністю діалектних місцевих та соціальних відмінностей у фонетичній системі мови (діалектальний аспект).

Об'єктом дослідження є фонетична варіативність сучасної німецької розмовної мови на сегментному рівні, яка зумовлена взаємодією мовних та позамовних чинників.

Предмет дослідження становить виявлення фонетичних ознак редукованого [ə] у розмовному мовленні.

Метою даної статті є визначення можливих реалізацій редукованого [ə] у сучасній німецькій розмовній мові.

Голосний [ə], який називають *der Murmellaut*, тобто звук невиразного бурмотіння, зустрічається лише в ненаголошеній позиції, звичайно в закінченнях, а також у префіксах *be-*, *ge-*. У розмовній мові спостерігається тенденція до дальшої редукції [ə]. Цей звук характерний тим, що він у швидкій розмові може скорочуватися до нуля. Проте часто склад не втрачається, а роль складотворчого звука беруть на себе [n, m, l, r], які йдуть за [ə].

Проблемі фонетичної реалізації слабкого ненаголошеного [ə] приділяється значна увага у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних лінгвістів, зокрема, таких як Г. Майнгольд [2], Б. Руез [3], Г.Л. Лисенко [4], О.Д. Петренко [5], Е.Ш. Ісаєв [6] та ін.

Питання про реалізацію редукованого [ə] є одним із найбільш спірних у німецькій фонетиці. Варто зазначити, що протягом тривалого часу орфоепічні словники не допускали можливості кількісної та якісної редукції голосного в якості норми стандартної вимови. Не допускалась елізія “e” в суфіксах, злиття сусідніх складів тощо. Між літературною нормою та реальним використанням мови завжди є більші чи менші розходження, ступінь яких залежить від стану розвитку суспільства, його соціальної структури, а також від особливостей мовленнєвої ситуації. Варіювання мовної норми пояснюється не тільки фактором часу, але й соціальними умовами.

Норма не є статичним утворенням, вона постійно розвивається, зазнаючи впливу різноманітних мовних та позамовних чинників. Вона постає у вигляді двох або кількох варіантів, характерних для різних соціальних груп. Вибір того чи іншого варіанту залежить від віку, освіти, соціального стану тощо. Це надзвичайно важлива властивість мови, яка забезпечує мовцям можливість не лише вільно виражати свої думки, але й робити це різними способами.

Мова, як динамічна структура, не може весь час залишатися сталою. Вона змінюється відповідно до умов життя, розвитку суспільства. І те, що колись вважалось мовною аномалією, із часом може перетворитися на норму, або хоча б отримати наукове обґрунтування. Так, останні видання словників німецької вимови наочно демонструють процес зближення реальних вимовних тенденцій та приписів, що регулюють кодифіковану норму вимови. Вони допускають у якості норми стандартної німецької вимови елізію “e” в закінченнях, а також у позиції перед зімкненими чи у сполученнях зімкнених із сонорними, що нерідко супроводжується асиміляцією приголосного.

Уже давно загальноприйнятим вважається випадіння [ə] у закінченнях *-el, -en, -em* → *l, m, η*:

lesen – [le:z η], *Esel* – [e:zl], *großem* – [gro:sm]

Реалізації такого типу зафіксовані у словниках вимови GWdDA (1982) [7] та DUDEN (1990) [8], проте відсутні у більш ранньому виданні WdDA (1974) [9].

Е.Ш. Ісаєв, який досліджував тенденції розвитку вимови старшокласників Німеччини, стверджує, що основною тенденцією в реалізації [ə] у мовленні школярів можна вважати явище елізії, яке широко представлене у мовленні школярів у різних формах. Причому він підкреслює, що особливої уваги заслуговує той факт, що не всі форми елізії редукованого [ə], які зустрічалися у мовленні, представлені в новій редакції словника німецької вимови DUDEN.

У мовленні школярів спостерігалось у більшості випадків явище елізії в абсолютному кінці слова:

habe – [hap], *mache* – [max], *gehe* – [geː] [6:103].

О.Д. Петренко, який досліджував тенденції розвитку вимови у соціолекті німецьких студентів, стверджує, що такий варіант реалізації також відбувався у переважній більшості випадків [5:116].

Матеріалом для нашого дослідження послужили звукозаписи спонтанного невимушеного діалогічного мовлення носіїв німецької мови [10].

У результаті проведеного аналізу було встановлено, що лише 39% усіх [ə] в досліджуваному матеріалі були реалізовані як варіанти Murmellaut. У решті випадків, що становить 61% було зафіксовано елізію, тобто випадіння редукованого [ə].

Дані результати відображені у таблиці 1:

Таблиця 1

Реалізація редукованого [ə] у розмовній мові

Варіант реалізації	Приклади	Кількість %
Повна реалізація редукованого [ə].	<i>Schuhe</i> [ˈʃuː ə] <i>dieses</i> [ˈdiːs əs] <i>feste</i> [ˈfɛst ə] <i>Familien</i> [faˈmiːljən] <i>gemacht</i> [gəˈmaxt]	39%
Елізія редукованого [ə]	<i>alten</i> [ˈaltŋ], <i>sehen</i> [zeːn], <i>Farben</i> [ˈfaːbm̩], <i>flachen</i> [flaxŋ].	61%

Елізія [ə] не призводить до спотворення змісту слів і зустрічається у носіїв мови в різних контекстах спілкування при різному темпі мовлення.

Причому важливо відмітити, що з усіх випадків елізії слабкого [ə] переважна більшість (55,6%) припадає на кінцевий склад -en (*sehen* [zeːn]), 13,6% – на кінцеве -e в дієсловах першої особи однини (*ich hab* [hab̩]), а 30,8% – це випадіння [ə] в середині слова (*tausend* [taozŋ]). Результати елізії редукованого [ə] залежно від позиції у слові представлені в таблиці 2:

Елізія редукованого [ə] у німецькій розмовній мові

№ п/п	Позиція у слові	Приклади	Кількість %
1.	Кінцевий склад -en	<i>Süden</i> [ʒy:dn] <i>kommen</i> [kɔm] <i>Höhen</i> [hø:n] <i>fliegen</i> [fli:gŋ]	55,6%
2.	Середина слова	<i>Straßenbahn</i> [ʃtʁa:sɪba:n] <i>tausend</i> [taozŋ] <i>Damenviertel</i> [ˈda:mfiʏtl]	30,8%
3.	Закінчення 1-ої особи однини	<i>ich kenne</i> [kɛn] <i>ich finde</i> [fi:nd]	13,6%

Що стосується кінцевого складу -en, то у 8,2% його реалізацій Murmellaut зберігався, а у 91,8% зафіксовано випадіння даного голосного. Цікаво, що тут були відмічені різні варіанти: від редукацій та асиміляцій різного типу до повного випадіння кінцевого складу. Так зокрема «0»-форма реалізації даного складу, що виникла внаслідок повної асиміляції, спостерігалась після носових /m/ та /n/, наприклад, *zusammen* [tsʊʒam], *denen* [den], *kommen* [kɔm].

Елізія спостерігалась також після голосного *sehen* [ze:n], *Höhen* [hø:n].

У таких словах, як *alten* [ˈaltŋ], *Süden* [ʒy:dn] випадіння слабкого [ə] не призводить до втрати складу, тому що роль складотворчого звука бере на себе звук [n], який іде за [ə].

28,6% реалізацій кінцевого складу -en супроводжувались ускладненою асиміляцією: *entdecken* [ɛntˈdɛkŋ], *Farben* [ˈfa:bɪ], *flachen* [flaxŋ]. Асиміляція за місцем артикуляції та повна асиміляція спостерігались також у середині слова, наприклад: *irgendwo* [ˈɪrŋvə], *Straßenbahn* [ʃtʁa:sɪba:n], *Damenviertel* [ˈda:mfiʏtl], *Innenstadt* [ˈɪn:stat].

Варіативність норм дуже великою мірою є притаманною для розмовної вимови. Наприклад, одні й ті самі сполучення фонем можуть бути по-різному реалізовані у швидкому мовленні. Широкий діапазон варіативності виявляє структура *-gen*, специфіка реалізацій якої зумовлена позиційними, дистрибутивними та коартикуляційними чинниками. Порівняймо хоча б реалізацію слова *irgendwie*: [*ʏŋvi*] або [*ʔŋvi*] чи [*ʔzɡŋʔvi*].

Структура *-gen* реалізується з сонантним складоносієм. Фінальний складовий сонант [*ŋ*] уподібнюється до задньоязикового зімкненого приголосного [*g*] за місцем артикуляції й виступає завжди як [*ŋ*]. Високий відсоток складають випадки *gŋ* → *ŋ*, тобто коли від складу [*gŋ*] *fliegen* [*fli:gŋ*], *festlegen* [*fɛst'le:gŋ*] залишається лише [*ŋ*], наприклад: *sagen* [*zɑŋ*].

Найбільшою мірою варіативність властива для слів, які часто вживаються. Такі чинники як швидкий темп мовлення, мінімальне напруження артикуляційних органів та ненаголошена позиція спричиняють випадіння не лише окремих звуків, а й складів:

[*ʏŋvi*], [*ʔŋvi*], [*ʔzɡŋʔvi*] – *irgendwie*
 [*ʔæŋgiz*] – *eigentlich*
 [*ʔge:gŋ*] – *Gegend*
 [*ʔɪŋvə*] – *irgendwo*

Щодо реалізації слабкого [ə] в абсолютному кінці слова, то тут варто відмітити дві тенденції:

1) у дієсловах першої особи однини спостерігалась майже стовідсоткова елізія кінцевого [ə]:

ich kenne [*kɛn*], *ich finde* [*fɪnd*], *ich habe* [*hab̩*], *ich neige* [*naek*], а також *hätte ich* [*hɛtç*];

2) в інших випадках даний кінцевий звук майже завжди реалізувався як Murmellaut:

viele [*ʔfilə*], *Hoze* [*ʔho:zə*], *Woche* [*ʔvɔxə*], *klasse* [*ʔklasə*], *Halle* [*ʔhalə*], *feste* [*ʔfɛstə*], *Schuhe* [*ʔʃu`ə*].

У дослідженні було проаналізовано також вимову даного звука у ненаголошених префіксах *be-*, *ge-* та виявлено, що у переважній більшості випадків Murmellaut реалізується повністю:

gesehen [*gəʔze:n*], *gemacht* [*gəʔmaxt*], *gelernt* [*gəʔlɛ:n*]

Трансформація [ə] у відкрите [ɛ], як, наприклад, у слові *beängstigend* [bɛ'ʔɛnstɪɡŋ] є, очевидно, характерною для регіонально забарвлених варіантів реалізації голосного.

Цікаво відмітити, що, згідно з дослідженням Е.Ш. Ісаєва, у мовленні старшокласників Німеччини у ситуаціях неофіційного спілкування відсоток елізії [ə] у префіксі *ge-* є невисоким (40%) і тяжіє до 0% з переходом до офіційної ситуації [6:106].

Аналіз результатів проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що в сучасній німецькій розмовній мові спостерігаються значні модифікації ненаголошених складів, що містять редуковане [ə], які, в свою чергу, обумовлюють широку варіативність реалізації даних складів.

Розмовне мовлення, як правило, є непередготовленим, спонтанним, невимушеним. Прагнення мовця до заощадження вимовних зусиль, мінімальне напруження органів мовлення та швидкий темп призводять до нечіткої вимови, а часто й до випадіння звуків та складів, що нерідко супроводжується асиміляцією.

Головне, що відрізняє фонетику розмовної мови від фонетики кодифікованої стандартної мови – це закони реалізації фонем та сполучень фонем у потоці мовлення. По-перше, багато явищ чіткої стандартної вимови не є властивими розмовній фонетиці; по-друге, при швидкій розмові утворюються такі звуки та сполучення звуків, які не властиві для стандартної вимови, що характеризується ретельністю, наприклад: *eigentlich* ['æŋgiz], випадіння складів *jeden Abend* ['jen amt] тощо.

Однією з найважливіших фонетичних ознак розмовного стилю є редукація кінцевого складу *-en*. Найбільша кількість елізій редукованого [ə] припадає саме на цей склад. Крім того, явище елізії спостерігалось в абсолютному кінці багатьох слів та в інших позиціях.

До основних чинників варіативності досліджуваного матеріалу можна, очевидно, віднести ненаголошеність, швидкий темп мовлення, структурну позицію та дистрибуцію.

Результати дослідження видаються **перспективними** у плані подальших наукових пошуків у галузі німецької розмовної мови, оскільки, як тут уже зазначалось, ті чи інші фонетичні модифікації виникають спочатку в розмовному мовленні, а вже потім проникають у кодифіковану літературну мову.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Торсуев Г.П.* Константность и вариативность в фонетической системе (на материале английского языка): [монография] / Георгий Петрович Торсуев. – М.: Наука, 1977. – 125 с.
2. *Meinhold G.* Deutsche Standardausprache, Lautschwächungen und Formstufen / Gottfried Meinhold. – Jena: Friedrich-Schiller Universität Jena, 1973. – 145 s. – (Wissenschaftliche Beiträge der Friedrich-Schiller Universität Jena).
3. *Rues B.* Lautung im Gespräch: Ergebnisse einer empirischen Untersuchung / Beate Rues. – Frankfurt am Main, 1993. – 176 S. – (Forum Phonicum 53).
4. *Лысенко Г.Л.* Фонетическая вариативность слога в немецкой разговорной речи: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Гелена Людвиговна Лысенко; Московский ордена Дружбы народов гос. пед. инст. Имени Мориса Тореза. – М., 1982. – 22 с.
5. *Петренко А.Д.* Тенденции развития немецкого произношения в студенческой среде ГДР: дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Александр Демьянович Петренко; Киевск. ун-т им. Т.Шевченко. – К., 1986. – 203 с.
6. *Исаев Э.Ш.* Тенденции развития произношения старшекласников Германии: дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Эдуард Шахмарович Исаев; Симферопольский гос. ун-т им. М.В. Фрунзе. – Симферополь, 1998. – 181 с.

ДОВІДНИКИ

7. *Großes Wörterbuch der deutschen Aussprache* // Hrsg. von E.-M. Krech, E.Kurka, H.Stelzig u.a. – 1.Aufl. – Leipzig: Bibliograph. Inst., 1982. – 600 S.
8. *Duden Aussprachewörterbuch: Wörterbuch der deutschen Standardausprache.* – [bearb. von Max Mangold in Zusammenarbeit mit d.Dudenred]. – 3. völlig neu bearb. und erw. Aufl. – Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverl., 1990. – 794 S.
9. *Wörterbuch der deutschen Aussprache* // Hrsg. von E.-M. Krech, E.Kurka, H.Stelzig u.a. – 4. durchgesehene Aufl. – Leipzig: Bibliograph. Inst., 1974. – 549 S.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Phonetische Transkription des Deutschen: [Ein Arbeitsbuch]* / [Beate Rues, Beate Redecker, Evelyn Koch, Uta Wallraff, Andrian P. Simpson]. – [2. überarbeitete und ergänzte Auflage]. – Tübingen: Gunter Narr, 2009. – 161 S.

ІВАНОВА О.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ВАЛОРИЗАЦІЯ: МОВНИЙ ВИБІР У ДВОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Статтю присвячено розгляду питання мовної селекції у двомовних регіонах Іспанії (Галісії, Каталонії та Країні басків) з огляду на сучасні процеси відновлення етномовної свідомості та аналіз соціолінгвістичної валоризації мов у контакті.

Ключові слова: соціолінгвістична валоризація, мови у контакті, узуальне співвідношення, диглосична стратифікація, мовна дивергенція, мовна конвергенція.

Статья посвящена вопросу языковой селекции в двуязычных регионах Испании (Галисии, Каталонии и Стране басков) в контексте актуальных процессов возрождения этноязыкового сознания и анализа социолингвистической валоризации контактирующих языков.

Ключевые слова: социолингвистическая валоризация, контактирующие языки, узуальное соотношение, диглосическая стратификация, языковая дивергенция, языковая конвергенция.